

KORSZERŰ RÉT- ÉS LEGELŐGAZDÁLKODÁS

LÓRINCZ JÓZSEF

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium, Budapest

A magyar mezőgazdaság egyik legnagyobb jelentőségű feladata az állattenyésztés és ezen belül is a szarvasmarha-tenyésztés fejlesztésének lehető gyors megoldása. Ennek fontos feltételét az olcsó és biztonságos takarmánybázis megteremtésében, a szántóföldi takarmánytermesztés területi termelékenységének növelésében és nem utolsósorban a rét- és legelőgazdálkodás intenzitásának növelésében is keressük.

Célkitűzéseinknek megfelelően az elmúlt évben megkülönböztetett figyelmet fordítottunk a gyepgazdálkodás fejlesztésére. A mezőgazdasági nagyüzemeink rendelkezésére bocsátott állami támogatás felhasználásával újabb 25 600 kat. hold gyepterületet vontunk intenzív művelésbe. Ezzel az eddig megjavított összes gyepterület — 1969 végéig — 325 000 kat. holdra növekedett. A megjavított gyepterületek nagysága a mezőgazdasági termelősövetkezetek közös gazdaságában levő legelőterületeknek már mintegy 31%-a.

Az állami támogatás elosztásánál, illetve a rendelkezésre álló eszközök felhasználásánál különösen az alábbi szempontokat akartuk érvényesíteni:

- a rendelkezésre álló anyagi eszközök még koncentráltabb felhasználását,
- a szakosított nagyüzemi szarvasmarha telepek legelőigényének kielégítését,
- összefüggő gyepgazdálkodási tájkörzetek kialakítását és végül
- az eszközök még hatékonyabb felhasználását.

Fejlesztési célkitűzéseink általában realizálódtak. Az 1969-ben állami támogatásba vont üzemek számát és a gyepterület nagyságát az (I. táblázat) szemlélteti.

A fenti gyepterületek megjavítására állami támogatásból 90 millió, saját erőből mintegy 120 millió, összesen tehát mintegy 210 millió Ft-ot fordítottak az üzemek.

Továbbra is fontosnak tartjuk, hogy a gyepterv területi elhelyezése megfelelőképpen kövesse a szarvasmarhatartás területi elhelyezését. A hatékony gyephasználatnak ez egyik kulcskérdése.

Több száz üzem gondoskodik mintegy 186 000 kh korábban állami támogatás felhasználásával megjavított gyepterületnek szakszerű műveléséről és

üzemeltetéséről, saját eszközeinek felhasználásával. Tapasztalataink szerint az elért kedvező üzemi eredmények hatására e területek termelési színvonala — az állami támogatás megszüntetése ellenére — nem csökkent, esetenként tovább emelkedett.

A legelőterületek *hasznosításában*, különösen pedig a korszerű legeltetési technika bevezetésében jelentős előrehaladást értünk el. Az elért eredményhez

I. táblázat

M e g y e	Állami támogatásban részesült	
	üzemek száma	gyepterület/kh
Baranya	43	7 278
Fejér	39	8 028
Győr-Sopron	56	5 434
Komárom	35	2 793
Somogy	23	5 301
Tolna	32	5 097
Vas	37	5 300
Veszprém	27	9 648
Zala	26	5 670
Bács-Kiskun	86	13 630
Békés	23	7 390
Csongrád	37	5 308
Hajdú-Bihar	32	9 886
Pest	70	11 434
Szabolcs-Szatmár	27	7 390
Szolnok	47	11 033
Borsod	76	9 890
Heves	25	3 712
Nógrád	32	5 000
Ö s s z e s e n :	773	139 229

hozzájárul, hogy a legelőterületek terhelése növekedett. A terhelés kat. holdanként 0,9 számossalat volt.

A legelő terhelése (1,2 számossalat/kh), így a jövedelmezőség alakulása is Győr-Sopron és Szabolcs-Szatmár megyékben volt a legkedvezőbb. A hatékonyabb hasznosítási rendszerek kialakításának eredményeként *növekedett a legelők teljesítménye*. Jól mutatják ezt az alábbi összefüggések is.

1 kataszteri holdon termelt						
Tej		Hús		Széna		Össztermés Ft értéke
liter	Ft	kg	Ft	mázsa	Ft	
711	2559	42	840	6,8	544	3943

Felméréseink szerint — a gyepek teljesítményének növekedésével összhangban — ökonómiailag is kedvező eredmények születtek. A termelési költségek a következők szerint alakultak:

1 kat. holdra jutó legelőművelési és állattartási közvetlen költség Ft	1 liter tej		1 kg hús	
	takarmány költsége	összes közvetlen költsége	takarmány költsége	összes közvetlen költsége
	forint		forint	
1737	1,80	2,36	15,75	20,65

Érdeemes itt megjegyezni, hogy istállózott körülmények között 1 liter tej önköltsége:

állami gazdaságoknál 4,22 Ft,

termelőszövetkezeteknél 4,80 Ft.

Az eredmény rendkívül szembetűnő.

Az elért kedvező eredmények kialakításában nagy szerepe volt az állattenyésztési felügyelőségek keretén belül szervezett rét- és legelőgazdálkodási szaktanácsadásnak.

Ma már egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a gyepgazdálkodás jelenlegi helyzetét és fejlesztésének időszerűségét, valamint szükségességét reálisan csak a szarvasmarhatartással és annak takarmány-pozíciójával összefüggésben ítélni lehet meg. Mind a gazdaságos állati termék előállítás, mind pedig az árunövénytermő terület növelése — amely bizonyos jövedelmi színvonal elengedhetetlen követelménye — a szántóföldi takarmánytermő terület csökkentését, illetve racionalizálását vonja maga után.

Az említett gazdasági tényezők és azok hatásai különösen indokolják a nagy termőképességű gyepterületek kialakítását. Mindenekelőtt azonban olyan legelőkultúrák kialakítására kell gondolnunk, amelyek alkalmasak nagylétszámú állattartó telepek folyamatos takarmányellátására. Az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy ahol ezt sikerült elérni — és a hasznosítást is hatékonyan megszervezni — ott a legelőgazdálkodás jelentős befolyást gyakorolt a termelés szerkezetének kedvező irányban való kialakításában. Az eddigi eredmények azt is bizonyítják, hogy a gyepgazdálkodás fejlesztése az állattenyésztés ésszerű területi elhelyezését és szerkezetét is lényegesen befolyásolja.

Széles körű üzemi eredmények bizonyítják, hogy a takarmányhiány, ezen keresztül a növényi eredetű fehérjehiány eredményes felszámolása a legelőgazdálkodás erőteljesebb fejlesztése nélkül nem oldható meg. A mezőgazdaság egyre inkább javuló anyagi-műszaki ellátottsága a gyepgazdálkodás továbbfejlesztésében is új helyzetet teremtett. A legelőgazdálkodás fejlesztése

tésének ütemét és módját ma már nem annyira az üzemek rendelkezésére álló anyagi erők hiánya, mint inkább ami helyenként tapasztalható, bizonyos káros szemlélet érvényesülése korlátozza.

Ma már ismerjük azokat a gyepravítási módszereket, amelyek felhasználásával még szélsőséges talajtípusokon is nagy termőképességű kultúrfelületeket alakíthatunk ki. A hazai kutatási eredmények és üzemi tapasztalatok szerint a legelő fűtermésének növelésében és a termés minőségének javításában az öntözésnek, a táplálóanyag-visszapótlásnak meghatározó szerepe van. Az utóbbi években a javított legelőkön végzett felmérések szerint 1 q vegyes műtrágya felhasználásával 10–20 q zöld fűtermés többletet értek el. A termésmenvelés szempontjából oly nagy jelentőségű táplálóanyag-utánpótlás szükségességét, közelebbről a gyepterületek nagyadagú műtrágyázását szakembereink döntő többsége ma már nem vitatja. Mégis — az elmúlt évek tapasztalatai alapján — az e területen elkövetett hibák néhány összefüggésére érdemes felfigyelni.

A gyeprágyázás szerepe különösen az öntözéses legelőgazdálkodásban nőtt meg. Érdemes itt megemlíteni, hogy az 1964. évi 65 000 kat. hold öntözött rét és legelő területe az elmúlt évben már mintegy 92 500 kat. holdra nőtt. A szélsőséges klimatikus viszonyok következményeként nem véletlen, hogy az összes öntözött területből mintegy 58 000 kat. hold öntözött rét és legelő esik az alföldi megyékre. Ebből is kiemelkedő a Hajdú-Bihar megyei mintegy 21 000 és a Szolnok megyei mintegy 16 200 kat. hold öntözött rét és legelő.

Közismert, hogy a gyepnövények döntő többsége vízigényes. Ez a vízigény azonban jó táplálóanyag-ellátottság mellett jelentős mértékben csökkenthető. Éppen ezért a gyeprágyázásának különleges vízgazdálkodási hatást is tulajdonítunk.

Az öntözéses gyepezdálkodás továbbfejlesztését számos körülmény indokolja. Mindenekelőtt azonban az a tény, hogy hazánkban nagyjából a természetes csapadék nem elegendő a korszerű legelőgazdálkodás kialakításához. Az idevonatkozó kutatási eredmények szerint a gyepnövények évi vízszükséglete mintegy 700 mm-re tehető. Ha figyelembe vesszük különösen az alföldi területeken a tenyészidőben lehullott csapadékmennyiséget, akkor évente kb. 250–300 mm pótlásra van szükség ahhoz, hogy nagy tömegű folyamatos zöldtakarmányt nyerhessünk.

A biztonságos termés érdekében itt is nélkülözhetetlen a táplálóanyag-mérleg szerinti gazdálkodás megvalósítása, mint ahogy a szántóföldi növénytermesztés szinte valamennyi ágazatában kutatóintézeteink, az OMMI és egyéb szervek által fenntartott laboratóriumaink, de elsősorban az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézet tanácsai alapján ez lassan már meg is valósul. Ennek figyelmen kívül hagyása a gyeprágyázás eredményét illetően nagy kockázattal járhat (erre Debreczeni Béla kolléga előadásában utalt is).

Kísérleti eredményeink szerint például 50 q szénatermással kat. holdanként kb. 80 kg N-t, 100 kg K-ot és 32,5 kg P-tartalmú hatóanyagot vonunk ki a talajból.

Ez a táplálóanyag-mennyiség a nálunk használatos műtrágyákra átszámítva kb.

400 kg pétisónak,
180 kg szuperfoszfátnak,
250 kg káliumnak felel meg.

Az eddig elmondottak magyarázatot adnak arra is, hogy a gyepen történő kat. holdankénti 1–2 q műtrágya-felhasználás — hasonlóan a szántó-földi növénytermesztésben tapasztaltakhoz — számottevő eredményt nem hozhat, nem is hozott. Ahhoz, hogy nagy termőképességű, folyamatos takarmányellátást adó legelőegységeket alakíthassunk ki, az öntözéssel együtt biztosított nagyadagú és megfelelő összetételű műtrágyahasználat nélkülözhetetlen, csak így várhatunk átütő eredményeket.

Kedvezőnek ítéljük meg, hogy az utóbbi években a korszerű gyepgazdálkodást folytató üzemek vezetői ezeket az összefüggéseket már felismerték és egy intenzívebb műtrágya-felhasználás következett be, amelyet az alábbi adatok is bizonyítanak.

Év	1 kh legelőre felhasznált vegyes műtrágya (q)	összes műtrágyafelhasználás (to)
1964	3,5	10 500
1965	3,8	47 500
1966	4,0	80 000
1967	4,2	105 000
1968	4,2	126 000

Az eddigiéknél nagyobb mértékben kell azonban figyelni a műtrágya összetétele, valamint a kiszórás időpontja és a termés közötti összefüggésekre. Számos példa igazolja, hogy e két tényező a gyep újrasarjadzásának idejét meghatározza és ez egyben alapja a legelőforgó helyes kialakításának.

A trágyázás hatása a gyepre főként 3 irányba hat: nemcsak a termés mennyisége változik meg, hanem a minőség és a gyepnövény társulás összetétele is. Az eddigi kutatási és gyakorlati eredmények azt bizonyítják, hogy a gyepre a legnagyobb hatása a nitrogénműtrágyáknak van. A gazdaságosan alkalmazható nitrogénműtrágya mennyisége mindenképp a növényállomány összetételétől és különösen a használat módjától függ. Egyes vizsgálatok szerint a kisadagú nitrogénműtrágya (30–40 kg/kh) 25–50%-kal növelte a fűtermést, míg a nagyadagú nitrogénműtrágya 70–200 százalékkal.

Érdekes itt megemlíteni az általunk 224 termelőszövetkezet 27 680 kat. hold gyepterületén végzett megfigyeléseket és értékeléseket. Ezek szerint

87 termelősövetkezet 12 476 kh öntözött legelőterületén az I kat. hold legelőn felhasznált 4,8 q vegyes műtrágya mellett az egy kg műtrágyára jutó szénatöbblettermés 8 kg volt. A legintenzívebb gyephasználati módok mellett — öntözött körülmények között — a még gazdaságosan alkalmazható nitrogénműtrágya felső határa nálunk szinte még ismeretlen.

Közismert, hogy a különböző fűfajoknak mind a táplálóanyag, mind a vízigénye más és más. Ezért a több komponensből álló gyeptársulások igényének kielégítése — agrotechnikailag — nehézségekbe ütközik. Mindezek alapján a gyeptípus ismeretének és az ahhoz igazodó művelési rendszernek különleges jelentősége van. Az elkövetkező időszakban a helyes gyepgazdálkodási rendszer kialakításában ennek a ténynek egyre nagyobb jelentősége lesz. A gyeptípus trágázásának mindenekelőtt a gyephasználat rendszeréhez kell igazodnia. Ennek elmulasztása a trágya felhasználás hatékonyságát erősen csökkenti. Mindezek jelentősége akkor érzékelhető igazán, ha figyelembe vesszük, hogy pl. a legelőn felhasznált 1963. évi összes műtrágya mennyisége 12 000 t-ról 1968-ra 126 000 t-ra növekedett. Az elkövetkező években — a műtrágyaellátás teljes javulásával — mindez jelentős mértékben növekszik.

Az 1969. évi gyepgazdálkodási eredmények igazolják fejlesztési célkitűzéseink megvalósításának lehetőségeit. Az elért kedvező üzemi eredmények alapján a rendelkezésünkre álló szellemi és anyagi kapacitásokat tovább koncentrálnunk, hogy a fejlesztés ütemét gyorsítani tudjuk.